

סי' ו

בענין קרבנות ופסח ששחטם סתמא

בעירוב, מכלל דיש ברירה דאמרין הוכר הדבר שזו הפרידה שהקריב לשמה של זו שלה היא, דשם בעלים בעינן. דאי אין ברירה איכא למימר חטאת ועולה שהקריב לה לא שלה היו אלא של חברתה, וקרבן הקרב בשינוי בעלים קיי"ל בפסחים דף ס, ע"ב ובזבחים דף ב, דאינו עולה לבעלים, וכ"ש בחטאת שלא לשמה או שלא לשם בעליה לגמרי מיפסלא, וקביעות שם בעלים אינו תלוי בכהן. וכתבו התוס' ע"ז: "ואין נראה להשר, דהא מוכח בריש זבחים דסתמא לשמה קאי, א"כ בלא ברירה אפשר להקריב לו בסתם וכו'". הרי דס"ל להתוס' דגבי חטאת אם הקריב סתמא כשר ומרצה, דאם לא כן לא מקשו מידי על רש"י, אבל רש"י ע"כ ס"ל דלא מהני מה שהקריב סתמא, משום דס"ל דאינו מרצה, וכן הריטב"א שם מפרש כרש"י, ולא הזכיר מקושת השר.

(ב) אמנם איכא למידק בדברי רש"י דלא בעינן שיזכיר בפירוש לשם אדם פלוני, אלא לשם מי שהוא בעלים סגי כדתנן במס' שקלים פ"ז מ"ד, וכן בקידושין ד' נה, בהמה שנמצאת מירושלים למגדל עדר וכמתתה לכל רוח זכרים עולות. וכתב הר"ן בנדרים ד' לו, ח"ל: "גופא אמר ר' יוחנן הכל צריכין דעת וכו', הקשו בתוס' התנן וכו' בהמה שנמצאת וכו' זכרים לעולות, כלומר ויקרבו, אלמא אין צריכין דעת. ותירצו דהתם שאני דכיון שנאבד דעת בעלים הוא, שכל כהן שירצה להקריב יקריב". הרי דהכא אין הכהן יודע מי הבעלים ומ"מ מהני, אלא ע"כ צ"ל דלא בעינן שיחשוב לשם ראובן רק שלא ישנה את בעליו לחשוב לשם אחר.

וכן איתא בזבחים דף עא, ע"ב קדשים בקדשים מין במינו זה יקרב לשם מי שהוא זה יקרב לשם מי שהוא. ופירש"י: "אלא שבעליהן מוחלקין, יקרב כל אחד לשם מי שהוא", הרי מבואר דלא בעינן שיאמר הרי הוא לשם אותו פלוני בעלים בפירוש, והתוס' נד"ה לשם מי שהוא] השיגו ע"ז, וכתבו: "פירש בקונטרס כשיקריבנו יאמר הרי הוא לשם בעלים שלו, וקשה דהא אמר בריש מכילתין [ב, ע"ב] אתנו ב"ד דלא לימא לשמן, דילמא אתי למימר שלא לשמן, אלא לשם מי שהוא היינו סתמא, דסתמא גמי כלשמו דמי". ולכאורה אפשר לומר דהתם מיירי בשאר קרבנות, אבל גבי חטאת אם לא הזכיר בפירוש שם הבעלים מהני רק שיהא כשר אבל לא שיהא מרצה, אבל ז"א דהא סתמא קתני, קדשים בקדשים מין במינו, ומשמע אפילו חטאת בחטאת.

שוב ראיתי בש"ס ווילנא נוסח רש"י כת"י שכתב

(א) כתב הרמב"ם בהל' מעשה הקרבנות פ"ד ה"י: "כל הזבחים צריך העובד שתהי' מחשבתו לשם הזבח ולשם בעליו וכו', ואם שחט ועבר שאר עבודות סתם ולא חשב כלל, בעולה ובשלמים הרי הן כשרים ועלו לבעלים". ובהלכה יא כתב: "וצריך שתהי' מחשבתו בשעת שחיטת העולה לשם ששה דברים, לשם הזבח, לשם הזבח, ושהזבח להשם ברוך הוא, ושיקטירו לאישים, ושהקטרתו לריח בלבד, ושריח זה נתת רוח לפני השם, ואם שחט סתם כשר כמו שבארנו, והשוחרט חטאת ואשם צריך שתהיה מחשבתו לשם אותו החטא שבא עליו".

והעיר ע"ז הכס"מ שם בהלכה י: "יש לתמוה על רבנו למה כתב בעולה ושלמים וכו', דמשמע ודוקא הני עלו לבעלים לשם חובה ולא חטאת ופסח, והא ליתא דבכולהו סתמן כלשמן דמי ועלו לבעלים לשם חובה וצ"ע". ובלח"מ תירץ, דלאו דוקא נקט רבנו עולה ושלמים, דגם בחטאת סתמא כשר, אלא אדרכא רבותא אשמועינן דאע"ג דעיקר לשם זבח בשלמים ובעולה כתיב, אפ"ה סתם ג"כ כשר.

ובספר מראה כהן בריש מס' זבחים מסתפק, אם סתמא גבי חטאת נחית חד דרגא וכשר ואינו מרצה, וכמו בחטאת ששחט לשם חולין דאמרין בזבחים ד' מו, ע"ב דכשר ואינו מרצה, או דכשר לגמרי ומרצה, ובתחילה רצה להוכיח דסתמא גבי פסח וחטאת כשר ומרצה, לפימש"כ התוס' בב"ק ד' עו, ד"ה שלא לשם בעליהן, דהא דלא מוקי מתני' בשחט תמימין בפנים וכו', משום ודושה לאוקמי מתניתין אף בפסח וחטאת, ושם פסול לגמרי והרי שחיטה שאינה ראויה. ואי אמרת דבפסח וחטאת כששחט סתמא כשר ואינו מרצה, עדיין יוכל לאוקמה מתני' אף בפסח וחטאת כששחטם סתמא, דלא חזרה הקרן והרי שחיטה ראויה, אלא ודאי ברור דאף בפסח וחטאת כששחטם סתמא כשר ומרצה ואז חזרה הקרן לבעלים, אבל אח"כ דחי דמדברי התוס' קשה לדייק, דבלא"ה דבריהם צ"ע, דהא עדיין מצי לאוקמה כגון ששחט חטאת ופסח לשם חולין דכשר ואינו מרצה, ולבסוף העלה דסתמא בחטאת ופסח כשר ומרצה.

ולפענ"ד נראה דזה תליא במחלוקת רש"י ותוס', דהנה בעירובין ד' לו, פריך בגמרא וסבר רבי יוסי אין ברירה, והתנן רבי יוסי אומר שתי נשים שלקחו את קניניהן בעירוב, או שנתנו קניניהן לכהן, איזהו שירצה כהן יקריב עולה ולאיה שירצה יקריב חטאת. וכתב רש"י [כד"ה לאיה] "אלמא מדקא אמר שמואל ליקח קניניהן

שיעלה מכם, שלא נתברר קודם השחיטה מי ומי הם הבעלים תו לא שייך לומר סתמא כשר. ולפי"ז יש לומר דזהו אמנם טעמו של רש"י בעירובין דבקדשים לא מהני סתמא, משום דמעולם לא היה מבורר, אבל בכל מקום היכא דלמפרע היה מבורר של מי הוא ומה הוא, שפיר אמרינן סתמא לשמה קאי וכשר ומרצה גם בחטאת, ומיושבין דברי רש"י בכל מקום ואין סתירה בדבריו כלל.

ג) אכן בדעת הרמב"ם עדיין יש לחקור בזה דפסק בהל' קרבן פסח פ"ד ה"ג: "הפסח שיצא

מירושלים או שנטמא בארבעה עשר ישרף מיד, נטמאו הבעלים או מתו או משכו את ידיהם אפילו נטמאו או מתו קודם זריקת הדם מניחין אותו עד שתעובר צורתו ואחר כך ישרף, זה הכלל כל שפיסולן בגופו ישרף מיד, בדם או בבעלים תעובר צורתו ואחר כך ישרף לפיכך אם שחטו אחר שנודע שמשכו הבעלים את ידיהם או מתו או נטמאו ונדחו לפסח שני, ה"ז ישרף מיד". ודבריו תמוהין, כיון דקיי"ל דאין משיכה לאחר שחיטה, והעיקר תלוי אם הבעלים משכו ידיהם קודם שחיטה ואז ישרף מיד ואם לאו תעובר צורתו, אבל אינו תלוי כלל אם נודע בשעת שחיטה דמשכו או לא, דהעיקר הוא באמת מתי היתה המשיכה, ואם שחטו ולא ידעו שמשכו או ישרף מיד כמבואר בסוגיא דפסחים ד' עג, ע"ב. והרמב"ם שדקדק לומר שהידיעה שמתו או משכו ידם היתה קודם השחיטה משמע דאם נודעו אחרי השחיטה שהבעלים משכו ידיהם קודם השחיטה בעינן עיבור צורה, וזהו תמוה מאד, וכבר העיר ע"ז הצ"ח בפסחים ד' עג, ע"ב.

ו) נראה לפי מה שכתב דהרמב"ם בהל' פסולי המוקדשין פט"ו ה"א פסק, דאם שחט פסח לשם חולין

פסול, משום שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. והכס"מ הסביר: "דאפשר שהטעם מדכתיב ביה לה', משמע ולשם חולין פסול". אך בברכת הזבח [ריש זבחים] הרבה להשיב עליו. והנה מצד הסברא היה נראה דגבי חטאת ופסח אם שחט סתמא כשר ואינו עולה לשם בעלים לחובה, משום דגבי חטאת נחתין חד דרגא משאר קרבנות, דגבי שאר קרבנות דכשרין אם שחט שלא לשמה אלא שאינם עולין לבעלים לשם חובה, גבי חטאת פסולין לגמרי, וסתמא דגבי שאר קרבנות דכשרין ומרצין, גבי חטאת כשר ואינו מרצה.

ו) מקור לסברא זו, נראה מהא דקאמר הגמ' בזבחים ד' מו, ע"ב גבי חטאת, אם שחט לשם חולין דכשר ואינו עולה לבעלים לשם חובה. וע"כ טעמיה מאי, משום דדל מיניה הכוונה והי סתמא וסתמא כשר ואינו מרצה, וגם חזינן דדין זה אם שחט חטאת לשם חולין דכשר ואינו עולה לשם חובה, הוא דין רק גבי חטאת ולא בשאר קרבנות כמבואר שם בגמ' ולא נזכר רק גבי חטאת, אבל גבי שאר קרבנות אם שחט עולה לשם חולין כשר

בפירוש "קדשים בקדשים מין במינו, חטאת בחטאת עולה בעולה אלא שהן של בעלים הרבה". וא"כ לפי שיטת התוס' מוכרחים אנו לומר דסתמא כשר ומרצה אף גבי חטאת, מהא דזבחים דף ב, ע"ב דקאמר שם שתנאי ב"ד הוא, ¹²³⁴⁵⁶⁷אתנו ב"ד ולא לימא לשמו דילמא אתי למימר שלא לשמו, ולפי"ז גבי חטאת ע"כ נמי סבירא להו דסתמא כשר ומרצה, אבל לשיטת רש"י שפירש שצריך לומר הרי הוא לשם בעלים מי שהוא שלו, ע"כ נצטרך לחלק דחטאת שאני ולא מהני סתמא לרצות.

וכן מבואר בפה"מ להרמב"ם ובחיבורו הל' פסוהמ"ק פ"ו ה"ד, וז"ל: "נתעברו קדשים בקדשים מין במינו זה יקרב לשם בעליו וכו', אע"פ שאין כל אחד מהן מכיר קרבנו". והרע"ב [זבחים פ"ח, מ"א] פירש, יקריב כל אחד לשם מי שהוא: "ולא יזכיר שם אדם", ורייק התיו"ט מלשונו: דמשמע אבל יזכיר לשם מי שהוא. והעיר ע"ז קושית התוס' על רש"י, והביא פירושם דלשם מי שהוא היינו סתמא עיי"ש. וצריך לומר שמה שרש"י נקט לפרש כן, הוא מחמת חטאת. הרי עכ"פ מבואר דגבי חטאת ג"כ מהני שיאמר לשם הבעלים מי שהוא, א"כ לפי"ז רש"י סותר עצמו ממה שפירש בעירובין דשם בעלים בעינן, ¹²³⁴⁵⁶⁷וצ"ע.

עוד נראית סתירה בדבריו, מהא דאיתא בזבחים ד' קטו, ת"ש יכול שאני מרבה עולת מחוסר זמן בגופה, וחטאת בין בגופה בין בבעלים, ת"ל ואל פתח אהל מועד, כל שאינו ראוי לבוא בפתח אהל מועד אין חייבין עליהן, ואילו ¹²³⁴⁵⁶⁷אשם שיירא. במאי עסקינן, אילימא לשמו אשם נמי ליפטריה, אלא לאו שלא לשמו, לעולם שלא לשמו ור"א היא דמקיש אשם לחטאת ע"כ. ופירש"י: "ור"א היא דמקיש אשם לחטאת דמיפסיל בשלא לשמו בפנים, ואשמועינן דאפ"ה מחייב עלה בחוץ אע"ג דעקר מיניה שם אשם. אכתי אי הוי מעייל ליה לפנים הוה כשר למישחטיה סתמא וכשר לשם אשם ועולה לשם חובה, [ומשום דעקר מיניה שם אשם, אכתי אי הוי מעייל לפנים הוה כשר] דמשום דיבוריה לא מיעקר שמייה מיניה, וכל כמה דלא שחטיה ליה בעקירה קאי סתמא לשמו, הלכך כי שחט ליה ראוי לפנים לשמו היה, וה"ה דאחטאת שלא לשמו נמי חייב". הרי מבואר דרש"י ס"ל הכא דסתמא כשר אף בחטאת ואשם ועולה לשם בעלים לחובה. **שוב** אח"ז מצאתי בפנ"י בגיטין ד' כה, ד"ה בעי מיניה, שהביא דברי התוס' דעירובין, ותמה עליהם "דהא דאמרין סתמא כשר בקדשים דסתמא לשמא קאי, היינו לענין דלא הוי שינוי קודש דכיון שכבר הופרש והוקדש לשם עולה או חטאת מסתמא להכי קיימא, וכן לענין שינוי בעלים שכיון שהבעלים הפרישן בפירוש והכהן הקריב טחם סתמא לשם בעלים הקריב, משא"כ בשתי שנים שהפרישו קניהם שעדיין לא נתברר מעולם בכל קן של מי הוא, וכן ההוא דפסחים באומר הריני שוחט על מי

ומרצה, ובע"כ צ"ל הטעם משום דל מיניה הכוונה והיא סתמא וסתמא כשר גבי שאר קרבנות ועולה ומרצה. ¹²³⁴⁵⁶⁷אבל כעת ראיתי בקרן אורה על זבחים בפתיחה ד"ה ופסח, דפשיטא ליה לאידך גיסא דבשאר קרבנות ג"כ אם שחט לשם חולין דכשרין ואינן מרצין. ועמד שם דמה דקאמר בגמ' [זבחים ג.] דמינה מחריב בה ודלאו מינה לא מחריב בה, לא שייכא דק גבי חטאת, דהיינו אם שחט חטאת לשם שלמים פסול לגמרי, ואם שחט חטאת לשם חולין כשר ואינו מרצה, אבל בשאר זבחים בין אם שחט לשם קדשים אחרים ובין אם שחט לשם חולין, ליכא נפ"מ בין מינה או לאו מינה, דבתרומיהו לא עלו לבעלים עיי"ש, ולפענ"ד נראה כמו שכתבנו.

ויש להביא ראיות לזה, דהנה כתבו התוס' בזבחים דף ג, ד"ה ואפילו "מדתני שנכתב שלא לשם אשה דמשמע כל הנשים בכלל, ולא דמי לשלא לשמן דכל הזבחים, ולא אמרינן אפילו חולין בכלל, דהתם איכא לפרושי שנובחו שלא לשם זבח זה אלא לשם זבח אחר. הרי מבואר מדבריהם דכל הזבחים כשרין ומרצין אם שחט לשם חולין, דאלת"ה הא שפיר נוכל לפרש דכל הזבחים גם חולין בכלל.

וכן מבואר לדעתי מדברי הרמב"ם דבשאר קרבנות אם שחט עולה לשם חולין דכשר ומרצה, דכתב בה"י פסוקה"ק פט"ו הי"ד: "עולה ששחטה על מי שאינו מחריב קרבן כלל לא עלתה לבעלים, שהרי שחטה שלא לשם בעליה, ואע"פ שזה ששחטה לשמו אינו מחריב כלום בעינינו, אי אפשר שלא יהיה חייב כפרה לשמים, שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מצות עשה".

והנה יש להבין דבריו מה דקאמר "אע"פ שזה ששחטה לשמו אינו מחריב כלום כו", משום שאין לך אדם בישראל שלא עבר מעולם על מ"ע, הא אינו צריך לזה כלל, דאף אם יהא שאותו האיש ששחטה לשמו לא עבר על מ"ע, מ"מ אינו עולה לבעלים, ומשום רהוי כשחט עולה לשם חולין, נהי דכשר מ"מ אינו מרצה, ובשלמא גבי חטאת שכתב הרמב"ם בהלכה ט, דאם שחט חטאת לשם מי שאינו מחריב קרבן כלל לא חטאת ולא עולה ולא שאר קרבנות הרי זו פסולה, שמא מחריב הוא ואינו יודע, התם הוצרך הרמב"ם לנקוט להאי טעמא, משום דאי אינו מחריב כלום היה כשר משום דכתיב וכפר עליו ולא על חבירו שהוא מחריב חטאת כמותו, ולכן היה הקרבן כשר רק שלא עלה לבעלים, ושפיר הוצרך לטעמא שמא מחריב הוא ואינו יודע, אבל הכא בהלכה י"ד, אפילו אי נימא דזה ששחטה לשמו אינו מחריב כלום, מ"מ פסולה לא הוי, אעכ"ל דאי הוי אינו מחריב כלום הוי כשר ועולה לבעלים, צא ולמד משחט לשם איש שאינו מחריב כלום דבדאי ה"י כשר ומרצה אם היה אפשר להיות כן, ה"נ אם שחט עולה לשם חולין ג"כ כשר ומרצה, ולא נאמר אם שחט לשם חולין דאינו עולה, אלא גבי חטאת לבד.

ולפי"ז צ"ל דלכן גבי חטאת ששחט לשם חולין דכשר ואינו מרצה, משום דאמרינן דל מיניה הכוונה לשם חולין והוי כסתמא, א"כ ממילא מוכח דסתמא גבי חטאת כשר ואינו מרצה, משא"כ גבי עולה ששחט לשם חולין אמרינן דל מיניה הכוונה והוי סתמא, והתם סתמא כשר ומרצה. **ואגב** ג"ל לבאר דברי הרמב"ם הנ"ל הי"ד, נידון מה שהעיר הכ"מ עליו, ח"ל: "נלמד ממ"ש בסמוך שאמר רבא גבי חטאת בפ"ק דזבחים ד' ז, אלא שיש לגמגם, ששם נתן טעם שמא מחריב הוא ואינו יודע, וכאן נתן טעם שא"א שלא יהיה חייב כפרה לשמים וכו', ובגמ' נתנו טעם זה ולא הראשון, ומשמע דרבנו הוה גריס בגמ' תרומיהו כלשון שכתבם והוי כיהיב תרי טעמי, חדא שמא מחריב הוא ואינו יודע. ועוד שודאי הוא מחריב שאין לך אדם בישראל וכו'". ויש להבין מדוע כתב גבי חטאת הטעם שמא וכו', וגבי עולה כתב שודאי הוא שאין לך אדם וכו'.

ונראה לבאר דהנה בחולין ד' כב, ע"כ על הא דבעי ר' זירא האומר הרי עלי עולה מן התורים או מן בני יונה, והביא תחילת הציהוב שבזה ובוה מהו, הקשו בתוס' [ד"ה והביא] "וא"ת כיון דממנ"פ האחד פסול היאך יכול להקריבם, וי"ל דמיבעיא ליה כגון דאם עבר כהן והקריב. אי"נ כיון שהביאן ליד הכהן יצא ידי נדרו מאחר דמ"מ האחד מהן ראוי להקריב". והמל"מ בפ"ד מהל' מעשה הקרבנות ה"ה, תמה עליהם ח"ל: "והנה תירץ זה האחרון הוא תמוה בעיני, דמאחר שאין הכהן יכול להקריב משום ספק איך יתכן דיצא זה ידי נדרו, והלא אף שהקריבו אלא ששחטו הכהן שלא לשמו לא יצא ידי נדרו, כ"ש היכא דאין הכהן יכול להקריבו דפשיטא ולא יצא ידי נדרו, וכעת דברי התוס' צריכין אצלי תלמוד". ויש לומר בכוונתם, כיון דהכא ספק נדר הוא, א"כ ממילא יצא ואינו חייב להביא אחר מספיקא. שוב ראיתי שכן העלו בעלי מפרשי הים בהגהות לבוש זבחים, והביאו רא"י לזה מדברי הרמב"ם פט"ז מהל' מעשה הקרבנות וראיתם תמוהה מאד מדברי הרמב"ם עיי"ש ודו"ק.

ולפי"ז אשה"ט מה שכתב הרמב"ם גבי עולה שאין לך אדם בתורת דאי, ולא כתב "שמא" כמו שכתב גבי חטאת, משום דלא סגי בזה, דאי הוי ספק לא היה מחויב להקריב אחרת, כיון דהא דאמרינן אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה כתב רש"י [ריש זבחים] או לנדרו, וכן כתב בפה"מ להרמב"ם, א"כ מה דאמר גבי עולה שלא עלתה לו, היינו שלא יצא ידי נדרו וחייב להביא אחרת, והכא אם נימא דעל מי ששחט לשמו ספק אם עבר עבירה או לא, א"כ ממילא ספק הוא אם יצא ידי נדרו, ומספק אין מוציאין ממנו קרבן אחר. ואין לומר דשאני הכא שהרי ודאי נדר, וספק הוא בתשלומי נדרו, משום דיש ג"כ חזקה אחרת המסייעת מכיון שהוא ספק אם חטא, נימא

פסח כשר וכו'. חזינן מגירסת רש"י, דס"ל דנהי דלא בעי עקירה גבי פסח בשאר ימות השנה, היינו רק בששחט סתם, וממילא הוא שלמים וכשר, אבל בששחט בפירוש לשם פסח לא, ונראה דהרמב"ם יסבור ג"כ כשי' רש"י דבפירוש שאני. [והא דפסק הרמב"ם בהל' מעה"ק פי"ח הי"ב 'והשוחט את הפסח בחוץ אפילו בשאר ימות השנה בין לשמו ובין שלא לשמו חייב (משום שחוטא חוץ) שהפסח בשאר ימות השנה שלמים הוא'. והוא מגמ' יומא ד' סג, ופסק כרבי, הרי דפסק דפסח בשאר ימות השנה לא בעי עקירה, ואי נימא דס"ל דלא בעי עקירה בסתם, אבל בפירוש להדיא לשם פסח, הרי פסח שנשחט שלא כהוגן, א"כ מאי קאמר דגם לשמו חייב, ואפשר לפרש דמה דקאמר לשמו היינו סתמא עיי"ש בתוס' יומא וכתוס' פסחים],

והנה הרמב"ם בפסחהמ"ק פט"ו ה"א והל' ט"ז, פסק דעקירה בטעות ל"ה עקירה, א"כ ממילא הרי כסתמא, ולפי זה א"ש היטב, דאם לא ידעו שמשכו בעלים ידיהם ממנו והם שחטו לשם פסח, הא כיון שמשכו בעלים ידיהם ממנו ממילא הרי שלמים, והם לא ידעו ושחטו הרי עקירה בטעות, ועקירה בטעות ל"ה עקירה והרי כסתמא, לכן לא מקרי פסול הגוף, משא"כ אם ידעו שמשכו בעלים ידיהם ממנו ומכל מקום שחטו לשם פסח לא מהני והרי פסול הגוף ודו"ק, ולפי סברא זו דעקירה בטעות הרי כסתמא, ע"כ מוכח מגמ' פסחים דסתמא כשר **והנה** הא דגבי פסח סתמא כשר, יש לדון אי נימא דכשר ומרצה, או כשר לחודיה ואינו מרצה, ומגמ' פסחים הג"ל ד' עב, דקאמר ש"מ עקירה בטעות הרי עקירה, אין להוכיח דסתמא כשר ומרצה, ואל"כ מאי קפריך ש"מ וכו' לפ"מ שכתבנו דעקירה בטעות אפילו אי נימא דל"ה עקירה מ"מ הוי כגדר סתמא משום דבאמת יש לומר דאינו רק כשר ואינו מרצה, ומ"מ שפיר פריך הגמ' דש"מ דעקירה בטעות הרי עקירה, דאי לא הוי עקירה הרי כסתמא וסתמא מהני להיות כשר, והרי טעה בדבר מצוה ועשה מצוה קצת ואמאי יהא חייב חטאת.

וכן מוכח לשון הרמב"ם בהל' פסחהמ"ק פט"ו ה"א: "כל הזבחים וכו' במד"א כשעקר שם הזבח בזדון, אבל אם טעה ודימה שזו העולה שלמים היא, ועשה כל עבודותיה לשם שלמים עלתה לבעלים לשם חובה, וכן החטאת והפסח שעשאן במחשבת שינוי השם בטעות כשרים שעקירה בטעות אינה עקירה". והנה לשון הרמב"ם יורה ברור ולכן גבי עולה ועלתה לבעלים לשם חובה כיון דעקירה בטעות לא היא עקירה וקשה א"כ מ"ט גבי חטאת ופסח כתב רק כשרים אבל אינם עולים לבעלים, אבל לפי משכ"ת אשה"ט, דעקירה בטעות אפילו אם נימא דל"ה עקירה לא הוי רק סתמא, לכן גבי שאר קרבנות דסתם כשר ומרצה, שפיר כתב הרמב"ם

חזקה שלא עבר עבירה, לכן הוצרך הרמב"ם לכתוב שהכא ודאי הוא שאין לך אדם מישראל שלא עבר עבירה מימיו על מ"ע, ובפרט שהוא עובר בשוא"ת, משא"כ גבי חטאת צריך לעבור בקום ועשה, לכן לא הוי רק "שמא". **והנה** כל זה שייך להוכיח רק גבי חטאת, דהתם אם שחט סתמא כשר ואינו מרצה, אבל גבי פסח כיון דפסק הרמב"ם דאם שחט לשם חולין פסול, א"כ צ"ל דטעמיה משום דאמרינן דל מיניה הכוונה והוי סתמא, וסתמא פסול גבי פסח, הרי מוכח דגבי פסח סתמא פסול. וראיתי לבעל דעת תורה בהסכמתו על ספר ליקוטי הלכות שדן בזה, וכתב "והאמת שהרמב"ם מצא בירושלמי דין זה כמ"ש בפיהמ"ש להרמב"ם פ"ה דפסחים מ"ב, וז"ל: "ואמרו בירושלמי מניין שאין שוחטין את הפסח אלא לשמו שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'", וכן הוא בירושלמי שם ה"ב, ושם בסוף הלכה הנ"ל איתא: "או נאמר בשתיקה פסול" יצו"ש בפנ"מ, וכבר נודע שדרך הרמב"ם לפסוק כמה פעמים כהירושלמי ולא כהבבלי כמ"ש בתשובת מהרי"ק עכ"ל.

וגם אני כוונתי להירושלמי הנ"ל להביא מקור להרמב"ם, אם כי מזה הפסוק ואמרתם זבח פסח לה' שהוא בירושלמי אין להביא ראיה כל כך, דהרי הובא ג"כ בגמרא דילן זבחים ד' ז, ע"ב, ואפ"ה אמרינן כמפורש בזבחים דף ב, דפסח בשתיקה כשר דסתמא לשמו קאי, וע"כ דהפסוק ממצט רק לשם זבח אחר ולא בסתמא, ועיין שם בליקוטי הלכות שהעיר כן החפץ חיים [שליט"א] [זצ"ל] מ"מ מהא דאמר ר' אבא מרי שם בסוף ההלכה בירושלמי: מאן אמר בשתיקה כשר או נאמר בשתיקה פסול, יש קצת מקום לומר דס"ל דסתמא פסול גבי פסח, א"כ ממילא אם שחט לשם חולין פסול, משום דל מיניה הכוונה והוי סתמא, וסתמא פסול.

ברם איכא למידק מתלמודא דילן לא כהירושלמי, דאיתא בפסחים ד' עא, ע"ב במשנה הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת, וקאמר עלה בגמ' ד' עב, במאי עסקינן אילימא כטועה, שמעת מינה עקירה בטעות הויא עקירה, וקשה הא י"ל לעולם עקירה בטעות ל"ה עקירה, ומ"מ לא עדיף עקירה בטעות אפילו אם נימא דלא הוי עקירה מסתמא, וסתמא הא פסול. ובסברא זו (דעקירה בטעות אפילו אי נימא דל"ה עקירה, מ"מ לא הויא אלא כסתמא), יש ליישב דברי הרמב"ם בהל' ק"פ פ"ה ה"ג (שהובא לעיל) התמהוין, דהנה איתא בפסחים ד' סד, ובמועד לשמו פטור וכו', טעמא דשלא לשמו הא סתמא פטור, אמאי פסח בשאר ימות השנה שלמים הרי, שמעת מינה פסח בשאר ימות השנה בעי עקירה. כך היא גירסת רש"י, (ועיין ר"ח שם), ור"ת שם בתוס' [ד"ה טעמא] גריס איפכא, "לשמו אמאי פטור שלמים לשם פסח קשחט ש"מ בעי עקירה, פירוש דאי לא בעי עקירה אפילו שחט לשמו כשר ושלמים לשם

לרבי יוסה אם עשה קצת מצוה ג"כ חייב חטאת, אבל בירושלמי מסיק שם בקדמייתא מסתברא כרבי מנא, וכן ג"ל בד' הרמב"ם, דהנה תנינן בסוכה ד' מא, ע"ב רבי יוסי אומר יו"ט הראשון של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא את הלולב לר"ה פטור מפני שהוציאו ברשות. והגמ' בדף מב, קאמר ע"ז, אמר אביי לא שנו אלא שלא יצא בו, אבל יצא בו חייב. ופירש"י: "ל"ש דפטור אלא שלא יצא ידי חובת נטילה קודם שהוציאו, והשתא טרוד במצוה וטעה בדבר מצוה, אבל יצא בו קודם שהוציאו תו לא טעה בדבר מצוה הוא, ולא טרוד מהשתא במצוה לעשותה". ופריך ע"ז בגמ' הא מדאגבהי נפיק ביה, ואיתא שם כמה תירוצים. והרמב"ם בהל' שגגות פ"ב ה"י פסק כמתניתין ח"ל: "המוציא את הלולב וכו' והעבירו ד' אמות ברה"ר בשוגג פטור שהרי ברשות הוציאו". והשמיט כל האוקימתות בגמ' זה פלא דמה יעשה בקושיות הגמ', ועיי"ש בכס"מ.

והנה דסמך על הירושלמי, דכן דרכו של הרמב"ם בכמה מקומות היכא דהוא דרך פשוט, דהנה איתא בירושלמי סוכה פ"ג ה"א "חברייא אמרין דברי ר' יוסה שמצות עשה דוחה למצוה בלא תעשה, אמר לון ר' יוסי [הוא אמורא חבירו של ר' יונה המצוי מאד למי שרגיל בירושלמי עיי"ש בפנ"מ] לא מן הדא, אלא מן הדא דא"ר אילא ותניי תמן, כך היה המנהג בירושלים אדם הולך לבית הכנסת ולולבו בידו, קורא את שמע ומתפלל ולולבו בידו, נכנס לבקר את החולה ולולבו בידו וכו' עיי"ש.

והנה דברי הירושלמי דקאמר מתחילה מחמת דעשה דוחה ל"ת צריכים ביאור, דהא שבת הוי ל"ת שיש בו כרת, ואין עשה דוחה ל"ת שיש בו כרת כדאיתא ביבמות ח, ועיין תוס' זכחים צו, ע"ב ברה"ה נתי, מה שכתבו שם דאין עשה דוחה ל"ת שיי"ב כרת. ואולי לפום ריהטא י"ל, כמו שכתב הר"ש מקינן בספר הכריתות סי' קסג, דלאינן שנינוא לבד רבא ס"ל דעשה דוחה ל"ת שיי"ב כרת, משום מה לי חומרא זוטא ומה לי חומרא רבה, א"כ גם דהירושלמי ס"ל כאינן שנינוא דס"ל דעשה דוחה ל"ת שיש בו כרת, אבל דחוק לומר כן, דמלבד דמסתימת כולם לא משמע כן דס"ל כספר הכריתות, בלא"ה קשה דהא שבת איכא עשה ג"כ דכתיב תשבות, עיין רשב"א יבמות דף ו, ד"ה ונגמור [ומה שכתב המהר"ם מלובלין בשבת ד' קלב, ע"ב דבריו תמוהין עיי"ש].

והנה כבר חקרנו, בהא דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור מחטאת, אם דוקא היכא דטעה בעצם הדבר, היינו כמו גבי תינוק שהי' סבור שהוא נימול היום ונמצא שצריכין למול אותו למחר, אבל היכא שהוא לא טעה בעצם הדבר שהוא דבר אחר, רק טעה בדיון, שהיה סבור דמחמת מצוה מותר לעשות לא מקרי טעה

ועלתה לבעלים, משא"כ גבי פסח וחטאת דסתמא כשר אבל אינו מרצה, כתב הרמב"ם רק "כשרים" לבד. ופ"י אפטר לבאר מה שפסק הרמב"ם בה"ל ק"פ פ"ב ה"ו, "שחטו לאוכליו לזרוק דמו שלא לאוכליו הפסח כשר, ואין אדם יוצא בו ידי חובתו, לפי שאין מחשבת אוכלים בזריקה", ודברי הרמב"ם תמוהים מאד, וכבר עמדו עליו, דהא בהרי"א בפסחים ד' ע"ה ע"ב איתא בברייתא: שחטו לאוכליו וזרקו דמו שלא לאוכליו הפסח עצמו כשר, ואדם יוצא בו ידי חובתו, ובקרבן אורה על זכחים בפתיחה ד"ה ומפשטא דמשמעטא, הרבה לתמוה על נושאי כליו שלא הרגישו בוה, ורצה להגיה דאולי טעות נפלה בדברי הרמב"ם, וצ"ל: ואדם יוצא בו ידי חובתו, אבל קשה לומר שטעות סופר הוא ברמב"ם מכיון שבכל ספרי הרמב"ם נמצא כן, ואין מהקדמים שראו דברי הרמב"ם העירו לומר שטעות יש כאן, ועיין בכס"מ על אתר, ובקריית ספר שהביאו את הברייתא ולא העירו שיש ברמב"ם טעות סופר.

וכן ג"ל ששיטת הרמב"ם היא דגם בפסח דמי לחטאת, דיש שכשר ואינו עולה לבעלים, וכמו שפסק פט"ו מפסה"מ ה"ח גבי חטאת, דאם שחט חטאת לשם מי שמחויב עולה כשר, ואינו עולה לבעלים, כמו שהבאנו, כמו"כ גבי פסח אם היה שינוי בעלים, באופן שאינו תחת סוג זה, אין בזה דין שינוי בעלים, לכן כי שחט לאוכליו לכן ע"מ לזרוק דמו שלא לאוכליו, הריהו לכאורה כמו שחושב שלא לשם הבעלים, מכיון דלאו בר מינוי דפסח הם, ושינוי בעלים גבי פסח פוסל, אבל בכה"ג דחושב לזרוק על מי שאינו ראוי לאכול, הוי כמו שחושב על מי שאינו בר כפרה כמותו גבי חטאת, והכי גמי כיון שאינו יכול לאכול, אינו בחיוב קרבן פסח, ועיין בתוס' זכחים דף ד', ד"ה וישנן בציבור, ובכה"ג הפסח כשר ואין אדם יוצא בו ידי חובתו.

(ד) אמנם לא כ"ע ס"ל דאם עשה קצת מצוה הוי כמו עשה מצוה ופטור מחטאת, דהנה בירושלמי פסחים פ"ו ה"ה איתא: היה יודע בו שהוא שלמים ושחטו לשם עולה [גירסת הפנ"מ ושחטו לשם פסח], רבי מנא אומר יש בעשייתו מצוה, רבי יוסה אומר אין בעשייתו מצוה, ובהא פליגי כיון דכל הזכחים שלא נזבחו לשמן כשרים אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה, ס"ל לרבי מנא מכיון דכשר אע"ג דאינו עולה, ועשה קצת מצוה, מקרי עשה מצוה ופטור לר' יהושע, ורבי יוסה ס"ל כיון דאינו עולה לבעלים, לא מקרי שעשה מצוה לכן חייב חטאת, א"כ לר' יוסה אכתי מוכח דע"כ סתמא כשר ומרצה, דאלת"ה מאי פריך הגמ' [פסחים עב]. ש"מ עקירה בטעות היא עקירה, הרי יש לומר לעולם לא היא עקירה, אלא דלא עדיף מסתמא, וסתמא פסול, אע"כ צ"ל דסתמא כשר ומרצה, ואין לומר כשר לחודיה ואינו עולה, דהא

כשם שמותר לשחוט לשמו כן מותר שלא לשמו, אבל בסיפא בשאר כל הזבחים ששחטן לשם פסח דרבי יהושע פטר. פירש"י [בד"ה ואם] דטעה וסבר על שה של שלמים שהיא של פסח, היינו באופן שהטעות היה בעצם הדבר וסבור שהוא גוף אחר, אבל לא בטעות בדיון שסבור שמותר לשנות פסח לשם שלמים, מחמת דטעה בדיון לא הוי אונס ואינו פטור מחטאת.

ברם איתא בירושלמי פסחים פ"ו ה"ה מחלוקת בזה: "היה יודע בו שהוא שלמים אלא שהיה סבור לומר שמותר לשנות שלמים לשם פסח, רבי מנא אמר אין בעשייתו מצוה, רבי יוסה אמר יש בעשייתו מצוה. מטתברא דרבי מנא בקרמייתא ודר' יוסה באחריתא". הרי דפליגי בזה, והירושלמי מכריע כר' יוסה דאפילו היכא דטועה בדיון ג"כ נחשב טעה בד"מ ופטור (כ"ז לפי פירוש הפנ"מ עיי"ש), וכן משמע מספר האשכול הל' חנוכה ופורים שכ', ודכ"ע מגילה בשבת לא קרינן מ"ט וכו', גזירה שמא יעבירו וכו', וגרסינן בסוכה מפני מה אין לולב דוחה השבת ביו"ט ראשון וכו', משום דלא בקיאת בקביעא דירחא, ומספיקא לא דחינן שבת וכו' עכ"ל הגר"צ.

פירושא דמילתא, דאי הוה ידעין ודאי שהיום יו"ט לא היו חוששים חכמים בשופר שמא יעבירו.

דאי נמי עבר ד"א ברה"ר פטור מחטאת כדאמר רבי יוסי יום א' של חג שחל להיות בשבת ושכח והוציא לולב לרה"ר פטור מפני שהוציאו ברשות וכו' עיי"ש. הרי מוכח דס"ל דגם טועה בדיון מקרי טעה בד"מ לפטור מחטאת, דאלת"ה עדיין יש חששא של שמא יעבירו, אולי יטעה בדיון דמותר לעבור ויהא חייב חטאת, אלא ודאי ס"ל להאשכול דאין נפ"מ בין אם טועה בגוף המציאות, ובין אם טועה בדיון, דבכולם יש הדין של טעה בד"מ דפטור. וזוהי כוונת הירושלמי בסוכה פ"ג ה"א מה

"דחברייה אמרין דברי ר' יוסה שמצות עשה דוחה למצוה בל"ת", היינו היכא שהוא טועה וסובר שעשה מצוה, דמצות לולב דוחה לל"ת דשבת והוא טועה בד"מ בהלכה, והירושלמי סובר דגם בזה הוי טעה בד"מ ופטור, ומה דרבי יוסי דחה לחברייה אע"ג דהוא בעצמו ס"ל בירושלמי פסחים דגם בטועה בדיון חשיב ג"כ טעה בד"מ, י"ל דר' יוסה האמורא בירושלמי אף דס"ל דגם בכה"ג חשיב טעה בד"מ, כל זה דוקא היכא דנעשה קצת מצוה, אבל היכא דטועה בד"מ בדיון ולא נעשה לגמרי מצוה, אזי גם ר"י מודה דאינו פטור מחטאת, ואע"ג דרבי יוסי בעצמו ס"ל בפסחים היכא דכשר ואין עולה לבעלים דאין בעשייתו מצוה, הרי דס"ל דמקצת מצוה אינו פטור, לק"מ דהכא קאי אליבא דרבי יוסי התנא, ורבי יוסי התנא ס"ל בסוכה ד' מב, טעה בד"מ ולא עשה מצוה ג"כ פטור, וס"ל לרבי יוסי האמורא בירושלמי לחלק ולומר דכי ס"ל לר' יוסי התנא דאף בלא עשה מצוה ג"כ פטור. היינו

בדבר מצוה לפטור אותו מחטאת, ד"ל דהא טעמא דמילתא דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור, משום דהוי כאונס ואונס רחמנא פטריה מחטאת, אבל היכא דטועה בדיון הוא יותר קרוב למזיד, כדאיתא במכות דף ט, דאומר מותר קרוב הוא למזיד ופירשו שם התוס' [ד"ה דאומר] "משום דהי' לו ללמוד", וה"נ היה לו לעיין וכ"נ מהא דמנחות ד' מט, למאן דסובר דעקירה בטעות ל"ה עקירה, מ"מ באומר מותר מודה דהוי עקירה. הרי דבטועה בדיון אינו דומה לטועה בגוף הדבר וסבור שהוא דבר אחר.

וראיתי בטעם המלך פ"ב מהלכו שופר, שהעיר על הא דאמרין גזירה שמא יעבירו ד' אמות ברה"ר, דמה בכך אם יעבירו הא קי"ל כר' יוסי בסוכה ד' מא, ע"ב דאמר אם טעה בדבר מצוה והעביר לא מיחייב כלום, דהא טעה בדבר מצוה הוא, ואם עביר מצוה לכ"ע פטור, עיי"ש שהארין בזה. ולפמ"ש"כ דכי אמרינן דטעה בדבר מצוה ועשה מצוה דפטור, מיירי באופן שטעה בעצם הדבר וסבור שהוא דבר אחר, אבל אי טעה בדיון אזי אינו פטור מחטאת, א"כ י"ל גם גבי שמא יעבירו לא מיירי שהחשש הוא שמא ישכח שהוא ברה"ר, אלא שיטעה ויסבור שמותר לצורך מצוה להוציא ברה"ר, ובכה"ג לא הוי טעה בדבר מצוה דפטור, כיון שטעה בדיון אין זה אונס וחייב חטאת.

ובן כתב בחידושי הלכות [מהרש"א] פסחים עב, ברש"י ד"ה מה לי שאינן ראויין, ח"ל: "אע"ג דבעוקר נמי איירי ע"כ דטועה וסבור שמותר לשחוט אתרים לשם פסח, דאל"כ לא הוי מקרי שונג אלא מזיד, מ"מ לא מקרי טועה בדבר מצוה, אלא בכה"ג שהיה סבור שזה פסח והוא זבח אחר דומיא דתינוקת דלקמן". הרי מבואר מדבריו דהיכא דטועה בדיון לא מקרי טעה בדבר מצוה וחייב חטאת, ומה דאמר רש"י במתניתין ד' עא, ע"ב הפסח ששחטו שלא לשמו בשבת חייב עליו חטאת וכו' ופירש רש"י, "וכסבור כשם שמותר לשמו, כך מותר שלא לשמו, חייב חטאת. שחילל שבת בשונג". אין לדקדק איפכא, דהמדקדק היטב בלשון רש"י יראה דבעינן שנעלם ממנו שהיום שבת, ולכן אם הוה עושה מצוה הוה פטור מחטאת דהכא טעה בגוף הדבר הוי, ולא מיירי שטעה בדיון שסבור שמותר להקריב בשבת, דבזה אפילו אם היה עושה מצוה ג"כ היה חייב.

ועיין בצ"ח שדקדק כן מלשון רש"י דמיירי שנעלם ממנו שהוא שבת, אך העיר שם למה לא פירש רש"י שטעה על ק"פ שהוא תמיד. ודברי הצ"ח נפלאים אצלי. דהא רש"י מוכרח לפרש כן לפ"מ דמוקי הגמ' דרישא מיירי בעוקר ואומר מותר, ולעולם עקירה בטעות ל"ה עקירה, לכן אי הוי רש"י מפרש דמיירי דסבור על ק"פ שהוא תמיד, א"כ הו"א קושיא לדוכתיה, ש"מ דעקירה בטעות הוי עקירה, לכן פ"י ברישא בכה"ג שסבור

וראיתי מתרצים עפ"מ שכתבו התוס' שם בזבחים ד"ה הכא נמי, "יש תימא דעד השתא אסיקנא איפכא מתוך הסברא דאדרבה בשביל שהם קדשים ומינה לכך מחריב בה, אבל חולין דלאו בר מינה לא מחריב, ונראה לפרש דעביד ק"ו משום דמה קדשים שאין מחללין כגון בשוחט חטאת סתם וכסבור שהיא עולה דכשירה ואפ"ה מחללין קדשים בשוחט לשם עולה, חולין שמחללין כגון בכסבור שהן חולין דאמר בסוף בית שמאי (לקמן דף מו:) משום חולין פסולה, לא כל שכן שמחללין קדשים בשוחטן לשם חולין". והנה מה שכתבו התוס' שאם שחט חטאת וכסבור שהיא עולה דכשירה, היינו אם אמרין דעקירה בטעות לא שמיה עקירה, אבל אי עקירה בטעות שמיה עקירה ככה"ג נמי פסול, ולכן הוכרח הרמב"ם להביא הקרא ולא יחללו, כיון דהוא ס"ל דעקירה בטעות לא הוי עקירה ושפיר הוי ק"ו מעליא לפסול היכא דשוחט לשם חולין, לכן יליף מקרא דאין חולין מחללין קדשים.

ה) ובזה נראה לבאר היטב דברי הגמ' זבחים ד' מו, ע"ב דאיתא התם אמר רב יהודה אמר רב חטאת ששחטה לשם עולה פסולה, לשם חולין כשירה. אמר ר"א מ"ט דרב ולא יחללו את קדשי וכו', קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים. מתיב רבה א"ר יוסי אף מי שלא היה בלבו לשם אחד מכל אלו כשר שהוא תנאי ב"ד, טעמא שלא היה בלבו כלל, הא היה בלבו לשם חולין פסול. א"ל אביי דלמא לא היה כלל כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה". והנה לכאורה יש להבין מנ"ל דטעמי דרב משום ולא יחללו את קדשי וכו', דלמא טעמיה דרב משום דמינה מחריב ולא מינה לא מחריב כרבנן דהלכתא כוותיהו. **אב"י** לפמש"כ א"ש, דהא איתא במנחות ד' מט, "תני רבה בר בר חנה קמיה דרב כבשי עצרת ששחטן לשום אילים כשרים ולא עלו לבעלים לשום חובה, א"ל רב עלו ועלו, אמר רב חסדא מסתברא מילתיה דרב בכסבור אילים ושחטן לשום כבשים, שהרי כבשים לשום כבשים נשחטו, אבל כסבור אילים ושחטן לשום אילים לא, עקירה בטעות היא עקירה, ורבה אמר עקירה בטעות לא היא עקירה". א"כ ר"א דקאמר בזבחים מ"ט דרב, ס"ל ג"כ כרבה, דרב ס"ל דעקירה בטעות ל"ה עקירה, ושפיר איכא ק"ו לפסול אם שחט לשם חולין, ע"כ הוצרך לומר דהטעם הוא משום ולא יחללו, אבל עכ"פ מוכח מגמ' הנ"ל דגבי חטאת סתמא כשר ומרצה, מדקאמר אביי דילמא לא היה כלל כשר ומרצה, הא היה בלבו לשם חולין כשר ואינו מרצה, הרי דפשוט לאביי אם לא חישב כלל כשר ומרצה, ואם חישב לשם חולין כשר ואינו מרצה, הרי דסתמא גבי חטאת כשר ומרצה, עכצ"ל דסתמא אין זה ערך בפ"ע, אלא הוי כמו שחושב לשמו וכשר ומרצה.

דקא היכא דטועה בגוף המציאות, אבל היכא דטועה בהלכה אזי גם ר"י התנא מודה דבעינן שיעשה קצת מצוה, ומשור"ה מסיק טעם אחר, והיינו משום שעושה קצת מצוה וכדיקירי ירושלים, וע"ז סמך [הרמב"ם] להשמיט כל האוקימתות בתלמודא דילן, משום דס"ל מהירושלמי דגם זה חשיב קצת מצוה אע"ג דל"ה עיקר המצוה, כיון דחוינן שיקירי ירושלים היה חביב להם זה ובתורת מצוה חשיבא להו, לכן ס"ל להרמב"ם דאע"ג דכבר נפיק, מ"מ הוא מעביר אותו בתורת מצוה ודי בזה לפטור אותו מחטאת, כיון שהוא לפי דעתו טרוד בטרדה **דמצוה** הי' אונס ופטור מחטאת.

שוב ראיתי בכפות תמרים מה שכתב [בתוס' ד"ה אמר אביי, וז"ל: "ואפשר דטעמו דהרמב"ם דלא אייתי הנך שיעורי, משום דסוגיא דהכא סברה כיון שהגביהו יצא בו והנענועים הם שירי מצוה ולא חשיבי מצוה לברך עליהם, אבל בריש פסחים מוכח דאפילו הגביהו ויצא בו מברך על הנענועים על נטילת לולב, וכיון דאכתי לא יצא לגמרי דהרי מברך על הנענועים על נטילת לולב א"כ חשיב דלא יצא, אע"ג דלא הפכו ולא הוציא בכלי, סמך הרמב"ם בחיבורו על סוגית הש"ס דפסחים". ולכאורה תימה היאך ראה דגמ' פסחים תחלוך על גמ' דסוכה, ונהי דיכול לברך, מ"מ לא עדיף ממצוה דרבנן, ומגלן דמצוה דרבנן פוטרת מחיוב חטאת, ועיין טעם המלך פ"ב מהל' שופר דפשיטא ליה דמצוה דרבנן אינה פוטרת מחיוב חטאת, אבל לפ"מ שכתבתי א"ש דמוכח זה מהירושלמי דס"ל דגם שירי מצוה פטור מחטאת, ודלא כטעם המלך, וכן מסתברא דכל הטעם דטעה בד"מ דפטור משום דטרוד הוי כאונס, א"כ מה לי אם טרוד במצוה דאורייתא או דרבנן או בשירי מצוה, כיון שהוא עושה מחמת חביבות המצוה, עכ"פ מוכח דאף הרמב"ם ס"ל דגם קצת מצוה פטור מחטאת, ושפיר פריך הגמ' בפסחים שם ש"מ עקירה בטעות הוי עקירה וכמו שכתבתי לעיל.

אמנם משכ"ת לעיל [באות ג גבי שחט פסח לשם חולין פסול] משום דל מיניה והוי סתמא, נראה דברמב"ם א"א לומר כן, דהא לא הזכיר כלל את הטעם של מינו מחריב וכו', וכתב רק בהל' פסחה"מ ק"פ פט"ו ה"ה: "מפי השמועה למדו שהקדשים מחללין קדשים ואין החולין מחללין קדשים". הן אמת שדברי הרמב"ם תמוהין לכאורה, אמאי לא קאמר הטעם משום דלאו מינה לא מחריב בה, דהא דהוצרכו בזבחים דף ג, ע"ב להאי קרא ולא יחללו, הוא אדברי רבי אלעזר שאמר התם גבי כוורת שהיא פחותה ופקוקה בקש וכו', דק"ו אם הציל במת החמור לא תציל בכלי חרש הקל, אבל רבנן דהלכתא כוותם סברי הטעם משום דמינה מחריב בה ושאינה מינה לא מחריב ול"א ק"ו, א"כ למה הוצרך הרמב"ם לקרא דלא יחללו, והשמיט הטעם משום דלאו מינה לא מחריב בה.

וכשרה ומרצה, וגבי פסח נמי נראה דאין לעשות פירוד בין כשר למרצה.

וכשיצת הרמב"ם בה' פסולי המוקדשין פט"ו הי"א דפסק דפסח ששחט לשם חולין פסול שנאמר ואמרתם זבח פסח הוא לה'. ובאחרונים הרבו לתמוה עליו. וכבר הארכנו בזה באות ג נראה להוסיף דגם שיטת התוס' ס"ל כהרמב"ם, דהנה אמרינן בזבחים ז, ע"ב פסח מנ"ל, דכתיב שמור את חודש האביב ועשית פסח, שיהו כל עשיותיו לשם פסח, אשכחן שינוי קודש, שינוי בעלים מנלן דכתיב ואמרתם זבח פסח כו'. והק' שם בתוס' [בר"ה ואמרתם] "האי קרא ואמרתם זבח פסח כתיב ברישא, ושמור את חודש האביב הוה ליה לאוקמי בשינוי בעלים וכו'". ואם נימא דהתוס' לא ס"ל כהרמב"ם ופסח לשם חולין כשר, א"כ אם הוה ילפינן שינוי קודש גבי פסח מואמרתם זבח פסח, הלא נצטרך לומר דגם אם שחט פסח לשם חולין יהא פסול, וכפי שפ"י הכ"מ דהא דכתיב לה' מורה לפסול לשם חולין, והא דהגמ' גופא לא ילפי כן מואמרתם זבח פסח תימא דאה"נ דפסול אם שחט לשם חולין, משום דלא הוי פשיטא להו דמיפסל, או משום טעמא דמיניה מחריב וכו', או משום ולא יחללו את קדשי בני ישראל, קדשים מחללין קדשים ואין חולין מחללין קדשים.

אמנם בעיקר קושי' התוס' היה ג"ל לומר, דלהכי לא רצה לאוקמי בגמ' האי קרא ואמרתם זבח פסח על שינוי קודש, משום דהרי לא היה עוד במצרים קדשים כמ"ש התוס' יומא דף מט, ע"ב ד"ה שאני התם "ואע"ג דהאי קרא כו' במצרים נאמר ועדיין לא נאמרו קדשים וכו'", עי"ש. אך ק"ל הא האי קרא נאמר על פסח דורות דכתיב והיה כי יאמרו וגו' ואמרתם זבח פסח הוא, ומבואר דלפסח דורות קאמר קרא.

שוב ראיתי במנ"ח מצוה ה שהביא בשם ח"א, דלכן מוכיח הרמב"ם מואמרתם זבח פסח דלשם חולין פסול, משום דבפסח מצרים לא היו שאר קדשים על כן אפילו לשם חולין פסול. והמנ"ח הקשה כמו כן ע"ז, הא פסוק זה נאמר על פסח דורות. והנה זה אמת דעל הרמב"ם א"א לומר טעם זה כמו שהקשה המנ"ח, אבל על התוס' שפיר אפשר לומר, דהנה אמרינן בפסחים דף ו, ע"ב שהרי משה עומד בפסח ראשון ומוהיר על פסח שני, וכתבו בתוס' שם: "ואע"ג שעל ידי שאלתן החזק לומר להן, מכל מקום לא היה צריך להאריך וכו'", כוונתם מאחר דעתה לא היה נחוץ לומר, מן הסתם היה כוונתו להורות דין זה, ששואלין ודורשין שלשים יום קודם החג. וה"נ אם נימא דהפסוק והיה כי יאמרו וגו' ואמרתם זבח פסח נדרוש על שינוי קודש, א"כ למה נצרך לנו המאמר עתה, בשעה שעדיין לא נאמרו קדשים, לכן קאמר הגמ' שזה הקרא אתי לשינוי בעלים, ושינוי בעלים שייך שפ"י ג"כ בפסח ראשון, אבל על הרמב"ם אי אפשר לומר זה

אלא יש להבין טעמא דמלתא מ"ט גבי חטאת לשם חולין כשר ואינו מרצה, וגבי פסח אם שחט לשם חולין דפסול, והנה כבר העליתי דלא כהקדק אורה דנקט, דבכל הקדשים אם שחט לשם חולין כשר ומרצה, לבד גבי חטאת נאמר הדין דכשר ואינו מרצה, וכעת ראיתי בתורעק"א ריש זבחים וכתפארת ירושלים שהעירו בזה, ובאמת יש להבין טעמו כיון דילפינן מקרא דאין חולין מחללין קדשים, מנ"ל להפריד בין הדבקים ולעשות פשר דכשר ואינו מרצה, ואם מצד הסברא הוא למה יצאו שאר קדשים מחטאת.

וה"ל עיקר מה שראיתי בספר מראה כהן, דהא דחטאת ששחטה לשם חולין דכשרה ואינה מרצה, משום דאיתא בנויר ד' כח, דיליף מקרא "על חטאתו" שיהא קרבנו על חטאו. לכן כי שחט חטאת לשם חולין לא מקרי קרבנו על חטאו, ע"כ. ועפ"ז אשה"ט דהפסוק ולא יחללו, גלי לן דאין חולין מחללין קדשים, והוה דין כללי בכל הקדשים שאין מחשבת חולין מקלקלת בעבודת הקרבה, אך גבי חטאת ששחט לשם חולין יש דין מיוחד שאינו מרצה, מחמת דאינו קרבנו על חטאו, ולכן אינו מרצה, אבל גבי שאר קרבנות דגלי לן קרא דאין חולין מחללין קדשים כשר ומרצה ואין לחלק, אבל סתמא גבי חטאת דאין שייך לומר דאינו קרבנו על חטאו, לא שייך לומר דאינו מרצה, והוה כוונת הרמב"ם בהל' פסחמ"ק פט"ו ה"ח — ט שכתב "שחטה [את החטאת] לשם אחד שהוא מחוייב עולה וכו' שחטה לשם מת כשרה ולא עלתה לבעלים" ודלא כרש"י בזבחים דף ז, שכתב בר"ה כשרה, "ועלתה לבעלים", [ועיין רש"י מנחות ג, ע"ב שכתב על הא דאמר רבא חטאת חלב ששחטה לשם חטאת דם וכו' כשרה "ולא עלתה לבעלים", [נורש"ל מחק שם מילת "ולא"] כיון ששחט לשם אחד שאינו מחויב במותו, או ששחטה לשם מתים, נהי דאין כפרה למתים אפ"ה לא עלתה, דמ"מ על חטאו לא נקרב.

ולפי"ז יבוארו דברי הרמב"ם בהל' שגגות פ"ב ה"ד שכתב: "חטא ונודע לו חטאתו וחזר ושכחו, הרי זה מביא חטאת לשם מה שהוא ותאכל כשאר חטאות הנאכלות". וכתב ע"ז הראב"ד: "סיפא דתוספתא קשיא לי וקתני וחזר ומביא חטאת על הידיעה ותשחט לשם מה שהיא ותאכל". ופירש הכס"מ דכוונת קושיתו היא, "דמשמע מהתוספתא שאע"פ שהביא חטאת חזר ומביא חטאת אחרת, וקשה דכיון שהביא חטאת לשם מה שהיא נתכפר, כשאח"כ נודע לו באיזה חטא חטא היאך יביא חטאת אחרת הא הו"ל חולין בעזרה".

אבל לפמש"כ אשה"ט דחטאת ראשונה שהביא לשם מה שהוא לא מקרי על חטאו, כיון שאינו יודע לו החטא ביחוד, הרי רק כשרה אבל לא עלתה לבעלים, וכשנודע לו אחרי כן באיזה חטא חטא, שפיר מביא חטאת אחרת דהא עכשיו יהי על חטאו, א"כ הרי כפרה גמורה

"אלא דפיגולן פיגול" משמע דהוי פיגול ממש [עין בתוס' חולין ד' לט, ד"ה פנים, מה שחולקין על רש"י]. שוב ראיתי דהקושיא דניהוי כעירוב מחשבות, כבר העיר בס' שואל ומשיב מהדורא ג' ח"ג סי' קל"ג.

והראיה לפרש לפי מה שהעליתי במקום אחר בהא דאיתא בספרא קדושים פרשתא א' פר' א' ח"ל: "וכי תזבחו זבח שלמים לה' לרצונכם תזבחוהו ביום וזבחכם יאכל וממחרת שאין ת"ל, אלא אם אינו ענין לאכילה תניהו ענין לזביחה, דאף תחילת זבחכם לא יהיה אלא על מנת לאכול לשני ימים". הרי חזין דאיכא מצוה באנפי' נפשי' בזביחה, לחשוב בשעת הקרבת הקרבן על זמן אכילתו, אלא דסתמא ג"כ כשר משום דסתמא הוה כמו שחושב זמן אכילתו, ברם כי אמרין דסתמא לשמה קאי גם על מחשבת זמן האכילה, היינו דוקא היכא דאינו משנה את הקרבן, כגון ששוחט חטאת לשם חטאת, ושלמים לשם שלמים, אבל היכא דמשנה את הקרבן לקרבן אחר, תו לא אמרין סתמא נמי הוי כמו שחושב גם על זמן האכילה, כיון דבעצם הוא קרבן אחר, אמאי נימא דהוי כמו שחושב גם על אכילת זמנו של מחשבת הקרבן האחר, ולכן הא דאמרין במנחות ד' מט, "לעולם ידע דחטאת היא וקא מחשב בה לשום שלמים" ע"כ מ"י שחושב גם זמן האכילה של קרבן שלמים, ולא שמחשב לשום שלמים ועל זמן האכילה הוי סתמא דאז לא הוי פיגול, אלא דמ"י שחשב חטאת לשום שלמים וגם על זמן אכילתו חשב בפירוש שיאכל כקרבן שלמים רק בכה"ג הוי פיגול, וכמו שמורה כן לשון רש"י, וכ"כ בתוס' שם ח"ל: "וקא מפרש בה לשלמים, כלומר לאוכלן שני ימים וכפירוש הקונטרס". והוה כוונתם בה"לומר, ולפי"ז לא נהירא מה שכתב הקרן אורה דהוי כמו שלא לאוכליו אם שחט לשם חולין.

גם מה שכתבנו לעיל [באות ג] ליישב דברי הרמב"ם מהל' ק"פ פ"ד ה"ג, דס"ל כרש"י ולא בעי עקירה גבי פסח זהו רק בסתם, אבל בפירוש לשם פסח לא. יש עוד בזה לדון דהנה הרמב"ם פסק בהל' מעה"ק פ"ח הי"ב, ח"ל: "והשוחט את הפסח בחוץ אפילו בשאר ימות השנה בין לשמו ובין שלא לשמו חייב". משום שחוט חוץ. והוא מגמ' יומא ד' סג. ופסק כר' רבין. הרי דנקט דפסח בשאר ימות השנה לא בעי עקירה, ואי נימא דס"ל דלא בעי עקירה בסתם, אבל בפירוש להדיא לשם פסח, הוי פסח שנשחט שלא כהוגן, א"כ מאי קאמר דגם לשמו חייב, ואין לפרש דמה דקאמר "לשמו", היינו סתמא (עיי"ש בתוס' ד"ה טעמא ובתוס' פסחים ד' סד, ד"ה טעמא) דא"כ מוכח לפי"ז דע"כ ס"ל להרמב"ם דסתמא גבי פסח כשר, וממנ"פ חדא נסתור מדברי הרמב"ם האלה, או דלא ס"ל כרש"י או דס"ל דסתמא גבי פסח כשר, אך האחרון נראה עיקר דס"ל דסתמא גבי פסח כשר ומרצה, ומה דפסק גבי פסח דאם שחט לשם חולין דפסול, אע"ג

כמו שרצה לפרש הח"א שהובא במנ"ת, דהא הגמ' מוקי לה להאי קרא דאמרתם זבח פסח לשינוי בעלים, ואכתי מע"ל דאם שחט לשם חולין דפסול דלמא אינו פסול רק שינוי בעלים ולא שינוי לשם חולין.

וראיתי בס' קרן אורה בפתיחה דקשיא ליה ג"כ מ"ש פסח לשם חולין דפסול. ותירץ דהיכא דחושב לשם חולין הוי כמו שלא לאוכליו, דבחולין לא שייך דין אוכלין ומגזין עיי"ש, ולכאורה נראה כן ממנחות ד' מט, ממה דמוקי שם הגמ' הך דכהנים שפיגלו במקדש דחטאת היא וקא מחשב בה לשם שלמים. ומבואר ברש"י שם [ד"ה ומחשב] דשוחט חטאת לשם שלמים זה גופא הוי מחשבת פיגול, כיון דחטאת נאכלת ליום ולילה, ושלמים נאכלין לשני ימים ולילה אחד, א"כ ממילא מחשבתו לשם שלמים הוי מחשבת פיגול חוץ לזמנו.

אך לפי"ז קשה א"כ בכל שינוי קודש יהיה שינוי בעלים, דהא כיון שחושב מחשבת שינוי קודש הדין הוא שאינו עולה לבעלים לשם חובה, וכיון שלא יעלה לבעלים, ממילא הוי כמו שחושב שלא לשם בעלים. ואולי אפשר לומר דהוה כוונת התוס' בב"ק ד' עו, ד"ה שלא לשם המובא למעלה שכתבו: "וה"ה שלא לשמן, א"נ ההוא נמי קרי ליה שלא לשם בעליהן משום שלא עלו לבעלים לשם חובה", אבל לדעתי קשה לומר כן. דא"כ אמאי גבי שחט לשם חולין בכל הקרבנות כשר ומרצה, וגבי חטאת כשר ואינו מרצה, נימא דהוי ג"כ ע"י זה מחשבת פיגול, דהא חולין אין לו זמן אכילה, א"כ כשחושב לשם חולין נימא דהוי פיגול.

וכן הירושלמי דמקשה בגיטין פ"ה ה"ה על מתניתין דהכהנים שפיגלו במקדש: "אי כסבור בהן שהוא חולין יש פיגול בחולין", נימא דזה גופא הוי פיגול מה שחושב לשם חולין, וא"כ הוי כמו שחושב לאכול גם לאחר זמנו, [ומה שהקשה שם השירי קרבן דאין לומר דרבא מוקי למתני' בששחט אשם לשם שלמים דהו"ל מחשבת פיגול, דאשם נאכל ליום ולילה, ושלמים נאכלים לשני ימים ולילה אחד], תמהני עליו מסוגית הגמ' במנחות שם [ד' מט], ועוד תקשה מתניתין [זבחים ב.] דכל הזבחים שנזבחו שלא לשמן כשרין אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה. היכא משכחת לה, הא אם חושב תודה לשם שלמים ממילא הוי פיגול, דהא תודה נאכל ליום ולילה ושלמים לשני ימים ולילה אחד. ויותר קשה סיפא דמתניתין קדשי קדשים ששחטן לשם קדשים קלים פסולין, הא בכה"ג פיגול הוי, ומה שייך כאן הלשון "פסולין".

ועוד יש להקשות הא הוי עירוב מחשבות, דשלמים נאכלים בכל העיר, וכי שוחט חטאת לשם שלמים, כמו דהוי מחשבה חוץ לזמנו, כמו כן הוי מחשבה חוץ למקומו, איכא ממילא פסול הוא ואינו חייב כרת כדאיתא בזבחים ד' כט, ומלשון דקאמר במנחות ד' מט, ותני עלה

חמשת הלכות שחיטה אעפ"כ לאו ענין שחיטה הוא כלל, וסברא זו היא דילפינן מטבח טבח והכן, וכל זה אינו אלא בחולין דהשחיטה לא נעשית אלא לצורך אכילה, אבל בקדשים דאף היכא דהכשירה שפיר מ"מ לא בשביל האכילה נעשית, מהב"ת לומר דאם לא הכשירה לאכילה השחיטה בטלה מעיקרא, ושפיר דחי ר"ש אין למידן חולין מקדשים לענין זה, ולפי"ז כיון דקיי"ל בפסחים ד' עז דבקדשים פליגי רבי אליעזר ורבי יהושע, דלר"א אף אם אין כשר ואין אימורים זורק את הדם, ורבי יהושע ס"ל מגז"כ "ועשית עולותיך הבשר והדם", דבכה"ג אינו זורק את הדם, אבל בזה אף ר"י מודה דאם נשאר עכ"פ אימורין זורק את הדם, דגם אימורין מיקרי כשר, אבל בפסח כ"ע מודו דאם אין כשר אף שיש אימורין אינו זורק את הדם, ופירש"י והרמב"ם טעמו דעיקרו של פסח לאכילה הוא, וכיון דאין כאן אכילה אין כאן מקום לזריקה, מכאן מזה דבזה חלוק פסח משאר קדשים, דנהי דגם איהו כל עבודתו צורך גבוה הוא ורחמנא פקדי בהכי, אבל מצוה זו גופא רק בשביל האכילה נעשית, היכא דליכא אכילה אינהו בטלי, וכיון דהשחיטה בכלל העבודה גם בדידה נאמר דרק לצורך האכילה נעשית והרי הוא לענין זה כחולין ממש, ועיי"ש שהאריך עפ"י ליישב קושית התוס' בחולין הג"ל.

לפי"ז שפיר אפשר לומר דסתמא כשר בפסח, אך אם נתכוון לשם חולין והו פסול אחר, כיון דפסח יש לו השתוות לחולין, דזה בא לאכילה וגם פסח עיקרו לאכילה, לכן כיון דפסח יש לו יחס לחולין, הרי כמינה ומחריב אפילו למאי דילפינן מקרא ד"ולא יחללו" דאין חולין מחללין קדשים, אבל גבי פסח לא שייך זה כיון דעיקרו לצורך אכילה והו כחולין, לכן בשחט פסח לשם חולין שפיר מחללין, כמו שכתב הגאון הנ"ל ליישב שיטת רש"י, דגם פסח מקרי חולין, ושפיר דנין חולין מחולין, וכן נראה לי.

דילפינן מפי השמועה דאין חולין מחללין קדשים, נראה לי העיקר בודעת הרמב"ם, דהתם טעמא איכא, עפ"י מה שראיתי דבר נחמד בהקדמת ספר תנא תוספאה בשם גיסו הגאון רבי בנימין ראב"ד מהוראדנא נידון מה שהקשו התוס' בחולין ד' פה, ד"ה ואין דנין, על רש"י פסחים דף סג, שפירש דעת רבי שמעון דהשוחט פסח ביד על החמץ שלא לשמו פטור משום שחיטה שאינה ראויה לא שמה שחיטה, דעכ"פ יש לילף פסח ששחטו שלא לשמו משחוט חוץ דשחיטה שאינה ראויה שמה שחיטה, דהוי קדשים מקדשים.

וכתב ליישב עפ"י דיש לחקור מהו הענין דקאמר ר"ש אין דנין חולין מקדשים, בשלמא לר"מ דקאמר דאין דנין שחיטה מטביחה שפיר קאמר דהיכא דאיכא דמי ליה, מודמי ליה ילפינן, כיון דמצונו בשחוט חוץ ונכלל שחיטה שאינה ראויה, ובלשון טביחה מצונו איפכא, תלינן דבענין זה חלוקים זה מזה, אבל לר"ש דאומר אין דנין חולין מקדשים אינו מוכן מ"ש כיון דבתרומתו כתיב שחיטה, אך עיקר הענין א"ש עפ"י מה דאיתא בכיצה כא, בהמה חציה של עכו"ם וחציה של ישראל מותר לשחטה ביו"ט, ולא דמי לנדרים ונדבות דלמ"ד לכם ולא לגבוה אסור, ולא שרינן משום חלק הכעלים, דשאני התם דמשולחן גבוה קא זכו.

וביאור הענין כך, דער כאן לא שריא רחמנא אך אשר יאכל לכל נפש, רק היכא דהמלאכה צורך אוכל נפש היא, משא"כ בנדרים ונדבות השחיטה צורך גבוה היא, ונהי דע"י השחיטה מותרת באמת באכילה, אבל לא בשביל זה נשחטה, רק משום צורך גבוה הוא דפקדיה בדי עבודת ליה ניחוח, והנה עיקר מקום הספק בשחיטה שאינה ראויה, כיון דקיי"ל שוחט מקלקל הוא, דבחייה עומדת לגדל ולדות ולמלאכה, ואחר השחיטה אינה ראויה לשום דבר רק לאכילה, וזהו רק היכא דהכשירה עכ"פ לאכילה ע"י שחיטה, אבל לולי זאת אף ששחטה בכל

ס' ז

דין קרבן פסח בחצי עבד וחצי בן חורין

דלא יאכל אבל משל עצמו יאכל, והא תניא לא יאכל לא משלו ולא משל רבו. לא קשיא כאן כמשנה ראשונה, כאן כמשנה אחרונה דתנן מי שחציו עבד וחציו בן חורין עובד את רבו יום אחד ואת עצמו יום אחד דברי ב"ה, כש"א תקנתם את רבו וכו', אלא מפני תיקון העולם כופין את רבו ועושה אותו בן חורין וכו', וחזור ב"ה להורות כב"ש. ופירש"י כמשנה ראשונה, "קדם שחזור ב"ה לא יאכל

(א) כתב הרמב"ם כהלי קרבן פסח פ"ב הי"ג: "מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו ולא משל עצמו עד שיעשה כולו בן חורין". והשיג ע"ז הראב"ד: "א"א הא ולא כהלכתא דמשנה אחרונה אוכל משל עצמו". וכדי להבין השגת הראב"ד נציע בזה סוגית הגמ' בפסחים ד' פת, מי שחציו עבד וחציו בן חורין לא יאכל משל רבו. ופרץ עלה בגמ', משל רבו הוא